Q. B. V.

DISSERTATIO MEDICA,

DE MEDICAMENTIS DOMESTICIS,

Eorumque Usu

IN

DYSENTERIA,

QUAM,

Ex Consensu Ampliss. Facult. Medicæ In Reg. Upsal. Athenæo,

Publico examini subjiciunt

AUCTOR

ABRAHAM BÆCK,

Medicinæ DOCTOR,

ET

RESPONDENS

STIPENDIARIUS REGIUS,

JOHANNES BERGIUS,

CHRISTINÆHAFFNIA-VERMELANDUS.

In Audit. Carol. Major. die XXVIII Febr. ANNI MDCCXLI.

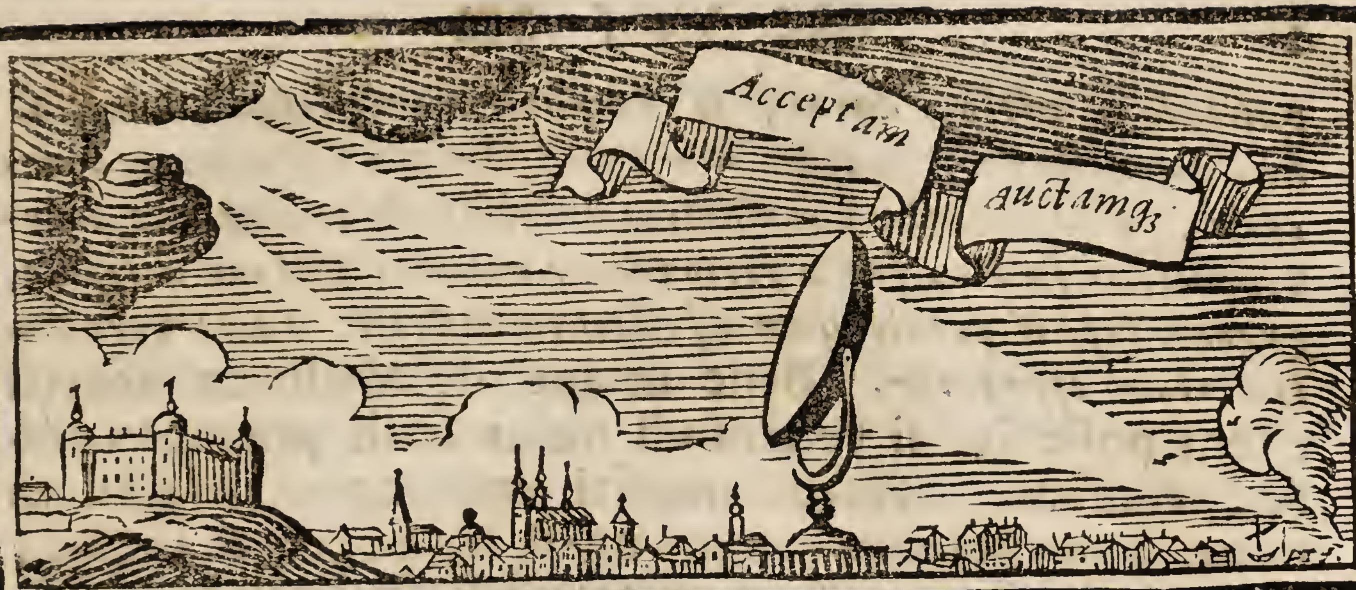
Horis ante meridiem solitis.

UPSALIÆ impressa.

B. L.

Diversa omnino habentur de *medicamentis domesticis* judicia. Quidam absolute damnant, saltem suspecta habent, & clamant relinquenda esse empiricis. Alii venerantur hæc sola, solis confidunt, exotica omnia noxia pronunciant. Utrosq; a regia veritatis via aberrare sentio. Neq; enim potuit DEus O. M. cum plurima ad victum & amictum concesserit, omnia nobis denegare media tuendæ recuperandæq; valetudinis, sine qua mors sæpe ipsa vitâ tolerabilior. Neque fas est credere omnia nobis esse noxia, quæ alius terræ incolis salutaria, aut ea, quæ nostrum fert solum, jam selecta & probata esse, ut secure omnia in usum trahi queant. Ego sanitati prospiciendum judico medicamentis efficacibus; unde desumta fuerint, minus quæro. Domestica vero, quando æquipollent externis, lubens adhibeo; ut domestica excolantur opto & desidero, jubet quoque in Svecia nostra spatiosa nec oppidis frequente, necessitas. Sæpe quadraginta milliaribus distant officinæ pharmaceuticæ, & Medicos provinciales longior terrarum tractus discriminat. Neque vero omnibus provinciis dati sunt, neque stipendio fruuntur, quod impensis excursionum ad ægros sufficeret. Dolui sæpe vicem hominum in illis regionibus, cum alias, tum si epidemii morbi grassentur, ut Dysenteria, Pleuritis &c. Quæcunque offert casus, improvide tentant, aut morbum suis furoribus permittunt; ubique funera & lacrymæ. Tum quidem medicamenta domestica, quæ tuta & efficacia, e re essent. Illa vero pauca sunt, in tanta ubertate apud *Arv. M. Rydaholm, Palmberg, Lind, Brochman* & alios, qui conquirunt undique male captas observationes, & pejus referunt. Ut his malis obviam iret *Academia Scientiarum Sveciæ*, non tantum proponit quæstionem: *Hwilka inhemske Läkedomar äro så rönte, at de altid kunna bota wissa siukdomar Act. V. 1. p. 184*; sed etiam generosum ipsius Membrum docté monet *Act. V. 1. p. 267.* populares suos de colligendis historiis remediorum domesticorum, & ad Academiam mittendis, ut ipsius examini subjicerentur. Applaudebam hisce consiliis, & Publicæ rei tacitus gratulabar. Cum vero perpenderem multorum præjudicia, quod inveniantur remedia domest. per experientiam qualemcunque, nec opus sit attentione illa, quam in aliis requirimus observationibus; verebar ne pro historiis medicamentorum domesticorum mitterentur malé captæ observationes, & fabulæ examine haud dignæ. Adeoq; optabam ut innotescerent omnibus veræ experientiæ criteria, & multa alia ante necessaria, quam nomine *medicamenti domestici* res aliqua tradi, aut agnosci, aut usurpari tuto possit. Volueram de illa re Illustri Academiæ Scientiarum meditationes meas offerre; interim de Dissertatione, quam vides, cepi consilium. Caput II:um sistit brevem historiam medicamentorum domesticorum, quæ proficua deprehendi in *Dysenteria* Suderhamniæ Helsingorum epidemia, Anno 1739, mense Septembris, & rogatu Magistratus ejusdem loci, Satrapæ Nordlandiarum significavi. Habes B. L. instituti mei rationem. Habeo operæ pretium, si memineris, dum quidquam pro medicamento domestico venditatur, requisitorum, quæ demonstravi. Mitem, quæso, agas censorem cogitationum, quas festinante manu in chartam conjectas ipse ingenue fateor.

CAPUT PRIM.

CAPUT PRIMUM.
De Medicamentis domesticis in genere.

§. 1.

NOmine *medicamentorum* veniunt mihi ea instrumenta, quæ per experientiam inveniuntur apta dirigendis viribus corporis humani ad sanitatem.

Per experientiam, quam constituo inventricem medicamentorum, intelligo eam cognitionem, quam attendendo ad nostras perceptiones acquirimus. Dicitur alias indagatio veritatis a posteriori. Confer *Wolffi Log. Lat. C. de Experientia.* Sic enim constat, quantum tribuam rationi in rebus fori medici. Rationalem volo experientiam, regulisque conformem, quibus dirigitur intellectus in veritate cognoscenda. Aliam homine dignam nego. Pauca quoque rationi pervia, nisi præeunte experientia, assero. Et hanc ipsam sententiam suam fecit, quadringentis ante Christum natum annis Hippocrates; *Qui tempus,* inquit in Lib. Præceptionum, *& occasionem novit, medicinam facere debet, non priori ratiocinationis persvasioni se applicans, sed usui cum ratione. - - Collaudo igitur equidem quoque ratiocinationem, si ex obser-*

 va-

vationibus initium ducat, & ex phænomenis ipsam deductionem methodo prosequatur. - - Intellectus ubi res a natura accepit, a posteriori ad veritatem deducit; sin contra non ab evidentibus factis, sed a persvadente rationis fictione accipiat, gravem sæpe & perniciosam affectionem inducit. Tales vero extra viam operantur. Bene utique de Medicina meriti essent posteri, si venerandi hujus senis præcepto obtemperassent. Fateor inquiri cum ingenti fructu in virtutes medicamentorum, ut de his præcipue loquar, a priori; sed inventa sunt experientiæ subjicienda examini, antequam in usum trahi possunt. Juvat, si operandi modum intelligis medicamentorum; sæpe tamen eo ignoto, salutem ægri, quæ suprema Medicis lex est, promovere vales. Paræus feliciter adhibuit in punctura nervi periculosissima CAROLI IX. Regis Galliarum, ex male administrata Venæsectione, mixturam spirituum Vini & Terebinthinæ, quamvis caussam phænomeni minus bene reddere posset in *Lib. 9. c. 38.* Cur Ipecacuanha vomitum excitet, Rhabarbarum & Helleborus niger catharsin moveant, res est ad liquidum non perducta, quamvis toto die a medicis cum successu præscribantur. Neque tamen hoc ipso Empiricam infero Medicinam, seu historicam effectuum medicamentorum cognitionem, quam suggessit mala & inadæquata experientia. Eam noto & arceo. Simul tamen effrenam fingendi licentiam, & extra naturam in rebus naturalibus sapiendi pruritum explodo.

Ceterum recte suppono vires in subjecto, cui applicantur medicamenta, siquidem omnimoda virium destructio ipsa mors est, in quo corporis statu frustra sunt Medicus & medicamenta. Videbat Hokius mortui animalis cor moveri & arterias pulsum agere, insufflato per laryngem aëre, follis ope; experimentum,

in quo quis crederet artem usam fuisse viribus corporis, quarum jamdiu omnimoda erat privatio. V. *Boerh. Orat. de usu ratioc. Mech. in Med.*

§. 2.

Per experientiam inveniuntur medicamenta §. 1. omnis vero cautio & diligentia adhibenda est, ne fallaci experientiæ larva decipiatur, quisquis medicamenta tradere cogitat. Adeoque non alius ad experientiam suam provocet, quam qui summa sollicitudine attendit factum ipsum omnesque facti circumstantias, deinde quæ ab experimento seqvuntur, castissimo infert ratiocinio.

His notis dignoscitur vera & adæquata experientia: Confer Logicos. Et hæc sola tanto nomine digna est. Sola dijudicat ea, quæ hominis vitam, qua nobilius nihil, nihil carius, servant aut destruunt. Sed cum ea, quæ pulcra, difficilia sint; & hæc nostra periculosa appellatur Hippocrati *Aph. S. I. a. 1.* cum ob eminentiam objecti, in quo non bis peccare licet, tum ob mille errandi pericula. Illud quidem innuere voluerunt Viri in arte nostra celeberrimi, commentariis de experientia dubia ac fallaci, vide *Bohnii Dissertationes* & *Boylæi Op.* Facile enim seducitur incautus, & experientiæ specie illuditur, si unica omissa fuerit circumstantia, quæ ad rem facit; aut si ab experimento deductas conclusiones subierit paralogismus. Historia naturalis & Medicina abundant, quod dolendum, exemplis; Integras Poterii observationum centurias aut fictas, aut male captas credunt viri magnæ peritiæ ac famæ, inter quos Guido Patinus. Idem de medicamentis a Sennerto in Praxi commendatis suspicatur *Welschius in Annot. ad Walæi Meth.*

 Simo-

Simonis Paulli egregium assertum, quod Angelica promiscue omni sexui, quacunque formâ usurpata, asthmate & veteri tussi laboranti, oppido prosit, fefellit in praxi spem Collectorum A. N. C. Vr. vide *tr. de Exper. p. 7.* Pœoniam collo appensam multi pro Antepileptico universali venditant, sed nullum ipsius effectum vidit inter alios Primerosius. Quod hi omnes falsa retulerint mala decipiendi voluntate, non credo, sed ajo eos experientiæ larvâ deceptos, cum neque sollicitè ad factum attenderent, neque scirent modum ponere ex facto ratiociniis.

§. 3.

Illa medicamenta §. 1. dicuntur mihi *domestica*, quæ non ex longinquis transportantur oris, nec operosa egent præparatione.

De duobus medicamentorum generibus communiter loqui solemus, Pharmaceuticis proprie ita dictis, & domesticis. Illa præparantur arte Galenico-Chymica, nec facile extra Pharmacopœas haberi possunt. Hæc domi nata, simplicia & parabilia dicuntur, nostris Husläkedomar, Husmedel, totusque curationis processus, Huskur. Per me licebit, si quis voluerit domesticis annumerare camphoram, crocum & alia, quæ fere ubivis in Svecia nostra venum exponuntur.

§. 4.

Quæ de medicamentis in genere dicta sunt §. 2, valent in specie de domesticis §. 3. inveniuntur enim per experientiam, dum summa sollicitudine attendimus ad factum ipsum factique omnes circumstantias, & quæ ab experimento seqvuntur ratiocinio inferimus castissimo.

Para-

Paradoxa erunt hæcce primo intuitu, ſed illis fere, qui non cogitantes, quanti ſit habenda hominis vita, de medicamentis domeſticis perfricta fronte fingunt & deblaterant, quæcunque obvenerint. Quid, quod natura ſæpius his arcta ſit, cum magicas deluſiones, Deique, quod horrendum eſt, blaſphemias in partes vocare neceſſum habeant. Cum his mihi non eſt negotium, neque ab iis commendata pro medicamentis habeo.

Aliud eſt hominum genus, qui communi de ſpecificis errore perſvaſum ſibi habent, remedia omnia domeſtica aut eſſe ſpecifica, aut non mereri domeſticorum titulum; quaſi quæ dare non potuerant tot medicorum experimenta & lucubrationes, in promtu haberet confuſa obſervatio. Neſcimus alia ſpecifica, quam quæ fecit experientia juſta methodo & applicatione, memores reſponſionis, qvam non nemo dedit diſcipulis ſuis arcana Præceptoris quærentibus: *diſcite meam methodum, & habebitis mea arcana.* Quid eſt, quæſo, quod toties ſpem noſtram fruſtrentur liberalia ſcriptorum medicinæ domeſticæ aſſerta? Aut me omnia fallunt, aut hoc ipſum abunde evincit, ſuis quoque medicamenta domeſtica comprehendi terminis, certisque caſibus adſtringi, in quibus plus vel minus efficacia evadunt. Univerſalis commendatio medicamenti alicujus ſemper ſuſpecta eſt; aut quod non voluit Deus O. M. hominibus ratione præditis, qua bonum a malo diſtinguere poſſunt, pro temporis & circumſtantiarum rationibus, eſſet unquam occaſio impune abutendi divino hoc dono; aut quod contradictionem involvat dicere cauſſas diverſas morbi tolli eodem medicamento. Sic enim *Schreiber p. m. 83, ſi invenirentur ſpecifica, neceſſum eſt, verum mundum, qui exiſtit, in fabulo-*

bulosum degenerare. Est hæc præcipitantia in judicando, quod medicamentum non nisi in uno tentatum, omnibus commendare velint, qui alias justo tenentur medicinæ domesticæ amore. Ita enim delectamur universalibus, nosque tædet particularium. En exempla ex nostris indicibus medicamentorum domesticorum: J all slags lungsot är alt af svafvel præparerat, en tjenlig läkedom. v. *Brochmans Hushåldsbok.* Morrot är för styng i bröstet en wiss läkedom. Pyrolæ, Wintergröns decoction eller brända wattn helar alla sår inwärtes druckit, alla gamla skador, fistelen och hwad thet wara må. v. *Arvid Månsson Rydaholms Örtebok.* Quibus tamen experientia refragatur. Medicamentum, quod semel sustulit morbum, semper quidem tollet, si fuerint eædem in corpore conditiones, non vero aliàs. Inculcat experientia, cujus est in hac re judicio standum, omnium circumstantiarum habendam esse rationem, nisi errorum scopulis misere divexari velimus.

§. 5.

Qui experientiæ studet, §. 1. & ad factum ipsum sollicite attendit §. 2. initio probe notat constitutionem habitumque ægri, cui operam tulit medicamentum domesticum. Huc pertinet mentio sexus, ætatis, nationis, parentum, vitæ generis, exantlatorum morborum, individualis habitudinis, & si quæ aliæ fuerint circumstantiæ circa ægrum notabiles.

Medicamenta domestica sunt instrumenta apta dirigendis viribus corporis humani ad sanitatem §§. 1. 4. sed vires illæ sæpenumero diversi gradus sunt, pro diversitate sexus, ætatis, nationis & aliarum conditio-

ditionum; diverſa itaque incedendum via in diſpenſatione medicamentorum domeſticorum. Non credit artis ignarus, quanta ex obſervatione dictorum lux oriatur in cauſſarum indagatione & morbi Therapia. Vix enim minima datur circumſtantia, quæ non aliquid in receſſu habeat, & in iterata medicamenti applicatione, ſi negligatur, ſpem poſſit fallere. *Natura*, inquit Bagliv. Pr. Med. L. III. C. 3, *nihil fruſtra molitur, minimaque ſunt ſæpius magnarum rerum initia, & minima quæque ad notitiam grandium nos ducunt.*

Sunt morbi temperamentis & ſexui proprii quaſi, ſunt qui infeſtant potius infantes quam adultos, hos magis quam ſenes; & ut ſenilis ætas tota ærumnoſa ſit, faciunt morbi ei familiares. A parentibus propagantur paſſiones phthiſicæ, hypochondriacæ, affectus calculoſi, epileptici & hæmorrhoidarii. Et quamvis raro ea intercedat ſimilitudo inter parentum & liberorum morbos, quæ in hiſtoriis a Th. Bartholino in *A. M. H.* recenſitis notatur, de quodam magiſtro organi pneumatici, qui amiſit uſum digitorum ſine violenta cauſſa eodem ætatis anno, quo pater, ipſe etiam organi pneumatici præfectus; & de matre ac filia primariæ conditionis, quibus oborta eſt in dextro oculo Cataracta ætatis anno prorſus eodem: indicia tamen hæreditariæ labis non levia quotidie obveniunt. Idioſyncraſiæ exemplum miræ omnino & ſingularis habet idem Bartholinus l. c. cum œnopolæ mentionem facit, qui quoties acetum menſæ impoſitum conſpiceret, cohorreſcebat & ſudore frigido perfundebatur; ſi non viſum hauriret, nihil inde damni percipiebat. Refert quoque de juvene, cui Olaus nomen, quod dum compellaretur dicto nomine, primum perhorreſceret, altera vice caput concuteret, & tandem quaſi Apoplexia correptus concideret.

Sed

Sed & qua morbos iisque medendi rationem magna oritur diverſitas ex regionum diſtantiis; imo cum tempore mutantur hominum corpora, diæta & vivendi genere mutatis. Quantum differat Germania jam a veteri illa, quam Tacitus deſcripſit, ſive corporis & animi robur, ſive habitum & naturam ſpectes, prolixe expoſuere Herm. Conringius, ejusque Commentator Burggravius. Belgæ in doſi Emeticorum & Purgantium noſtros ſuperant, in opiatorum Angli. Et memini a Bartholino obſervatum, quod illis, qui in mari verſantur, debeat doſis purgantium & diaphoreticorum ad tertiam partem eſſe validior illa, quæ exhibetur in terra degentibus. Non ſine periculo imitari poſſet alius Finniæ & Oſtrobothniæ incolas, qui fumantia ſudoribus corpora ex caldarii ignibus, ut nuda ſunt nivibus objiciunt. Plura deberem hujus rei exempla adferre, niſi mihi otium feciſſent illi, qui de hiſtoriis morborum conſignandis agunt. Vide inter alios *Hoffm. Med. Syſtem.*

Eſſe vero neceſſariam commemorationem temperamentorum habitusque ægri, ſic demonſtro: Morbus eſt mutatio functionum corporis a ſanitatis ſtatu, in quo faciles, jucundæ & cum conſtantia quadam peraguntur. Dabitur itaque morbi ratio ſufficiens, ſeu cauſſa, quam proximam vocant; eſtque illa, quæ tota ſimul totum jam morbum præſentem facit, ſublata vero tollit eundem. Ergo medicamentum omne ut morbum tollat, morbi cauſſam removere debet. Sæpe vero ejusdem nominis morbus a diverſis imo contrariis cauſſis pendet in diverſis ſubjectis; vel in uno, alio atque alio tempore. Et cum contrariis cauſſis removendis impoſſibile ſit ut unum ſufficiat medicamentum, patet utique quod qui ſpe certa ſucceſſus &

ſine

ſine metu noxæ, applicare vult ab alio commendatum medicamentum, ſcire debeat peccare eandem cauſſam in præſenti caſu, quæ peccaverat in morbo, cui antea opem tulit medicamentum. Ergo omnia, quæ faciunt ad detegendam cauſſam morbi, diligenter exponenda ſunt in hiſtoria medicamenti domeſtici. In hunc cenſum maxime veniunt temperamentum & habitus corporis, quippe quæ una cum cauſſis occaſionalibus conſtituunt Proximam; adeoque a Medicis dicuntur *cauſſæ Prædiſponentes*, ſeu tales, quæ corpus ita mutant, ut aptum ſit morbo ſuſcipiendo. V. *Boerh. Inſt.* §. 741.

Lubet exemplo illuſtrare hæc omnia, cum multum ad rem faciant, & viam ſternant dicendis. Senex temperamenti phlegmatici, habitus debilis, poſtquam ingeſſerat cibos dulces, carnem pingvem, potumque frigidum, tenuem, atque mox pedes & abdomen frigori objecerat, doloribus colicis infeſtari cœpit graviſſimis. Svadebat quidam ſpiritum vini, in quo flores Chamomillæ erant infuſi, & adjecta bona portio olei deſtillati ex ſeminibus Carvi, noſtris Kuminolja. Imponebantur abdomini ſacculi calidiſſimi, pleni avena & ſale toſtis baccisque Lauri atque Juniperi. Sine mora levantur dolores. Vir erat XLV annorum, temperamenti ſanguinei, habitus euſarci, otio & lautæ diætæ vacans, cui ab aliquot annis fluxerant hæmorrhoides; cum aliquando frigori inſolito ſe commiſiſſet, ſentit non ſolum hæmorrhoidum fluxum ſuppreſſum, ſed & queritur immanes colicos dolores junctos febrili æſtui. Forte adeſt, qui ſenem, cujus nuper facta mentio, a Colica liberaverat, atque multis de felici morbi dicti exitu præmiſſis, propinat noſtro eundem ſpiritum florum Chamomillæ probe acuatum Oleo Carvi, ſimilesque ſacculos applicat abdomini,

mini. Tantum vero aberat, ut dolores colici levarentur, ut majori insurgerent atrocia. Voto autem satisfecit alius, qui post Venæ sectionem in pede institutam, & clysmata emollientia injecta, dedit pulveres nitrosos, conchis & momento castorei remixtos, jussitque pediluvia adhiberi. Addere liceat hanc epicrisin, quod morbus nomine idem, non auscultet ubique eidem medicamento; quod ratio diversitatis, qua magnam partem petenda sit ex temperamento habituque ægri, quorum itaque necessaria est observatio. In hoc casu alter erat phlegmaticus, debilis, senex; alter sangvineus, habitus pleni & hæmorrhoidarius. Quin multa nostra remedia domestica, ob hanc neglectam cautelam, dubio & ancipiti exitu sint periculosa, dubitari nequit. Evolve vulgares indices, & aures commoda illis, qui centurias fundunt remediorum domesticorum, & vix literam aut verbulum de ægri natura & constitutione deprehendes.

§. 6.

Neque omittit, quicunque in tradenda historia remedii domestici experientiæ studet, inter alias facti circumstantias §. 4., eas, quæ morbum immediate præcedebant, & videri poterant ad illum quocunque modo fecisse. Sic habenda ratio ingestorum & applicatorum, adeoque aëris, cibi, potus, vaporum, vulnerantium &c. Sed & mentio fiat Gestorum, ut motus corporis, affectus animi, somni & vigiliarum; neque negligantur Excreta & Retenta &c.

Res sæpe exigui momenti, longum & rebellem morbum secum trahere possunt, si prædispositis acci-

dant.

dant. Qua quidem occasione recordor observationis, quæ legitur in *A. M. H. Thomæ Bartholini Vol. IV. A. 1676.* de illustri Polono sexagenario, qui dum Haffniæ æstivis mensibus scriptioni desudat, & mensæ nigræ marmoreæ nullo stragulo tectæ assidet brachiis fere nudatis, contraxit intensos per brachia dolores, quibus eum Medici nullo modo plene liberare poterant. Cum hujusmodi circumstantiæ sint occasiones morborum, & accedant caussæ prædisponenti eamque excitent, a Medicis dictæ sunt *Caussæ occasionales.* Patet vero, ut de prædisponentibus in §. 5., quam necessaria sit harum expositio. Si secure volueris exhibere idem medicamentum duobus subjectis, caussæ prædisponentes & occasionales, quæ proximas constituunt, non erunt in uno subjecto contrariæ illis in altero; de eo autem vix aliunde rescire poteris quam ex facti historia: in qua ergo simul cum prædisponentibus, exponendæ occasionales. Sic in allatis exemplis §. 5. & in sene quidem erant doloris colici caussa occasionalis alimenta fermentationi & cruditatibus generandis apta, in altero, subsistens sanguis per hæmorrhoides excernendus. In priori casu peccabat caussa frigida secundum veteres, in posteriori febrilis æstus aderat, adeoque calida potius. Caussas e diametro oppositas aggressus est, qui medelam promittebat, eodem medicamento. Quid mirum itaque, quod male ei cederet negotium. Nec nostri vulgares indices remediorum domesticorum occupari voluerunt circa caussas occasionales morborum, quorum curationes tradebant. Ac dum brevitatis studiosi sunt, inculpantur a tentantibus illorum experimenta, quod neque studiosi fuerint veritatis.

§. 7.

Inter facti circumstantias, quarum ratio ha-

benda est in historia medicamenti domestici §. 4 primas tenent phænomena ipsius morbi. Ea vero præsertim, quæ essentialia morbo sunt, dicta Symptomata pathognomonica, quod hunc ab aliis omnibus distinguant. Horum accurata expositio facit, ut tutius in usum vocare possint alii medicamentum idem; inservit indagandæ caussæ proximæ morbi, detegitque peritis artis medicæ verum morbi nomen.

Itaque dum in historiis medicamentorum domest. negliguntur phænomena, caremus recensitis commodis, cum ingenti eorum damno, qui medicinam domesticam consulere necessum habent. Neque enim tuta satis est commendati medicamenti applicatio, cum ex phænomenis, quæ maxime produnt latentem caussam, fieri nequeat comparatio; neque spes est perveniendi ad notitiam morborum, qui endemii & epidemii grassantur in patria nostra. Quanta vero circa nomina morborum confusio? Rutam hortensem commendat *Palmberg* in *Sertis fl. sv.* contra Pleuritidem (Sido-styng) nec addit, verane Pleuritis intelligatur, cum pulsu duro & calore summo, inflammationis pleuræ comitibus; an notham velit, quæ sine febri, a caussa potius frigida. Certe hortensis Ruta, quæ in hoc casu innoxium esset medicamentum, evaderet in illo venenum. Helsingi vocant convulsiones, dolores & tremores, qui pueris solent periodice supervenire, *Riset*, nomine nescio an alibi usitato, & medelam quærunt ex baccis Laureolæ in ungventum redactis cum aliis pinguibus. Vidi hos, qui medicamenta contra dictum morbum dispensant, (sunt enim, ut apud Ægyptios, aliqui certi morbi curatione celebres.) omnia puerilis

ætatis

ætatis mala ipsi imputare. Sed hujus farinæ alia omitto. Non exspectemus a vulgo rudi & terminorum artis signorumque imperito, quod Medicis ipsis aliquando crucem figit, morborum volo veram & accuratam diagnosin: ita enim complicatus sæpe morbus est, diversaque Protei instar induit schemata, ut quo potius nomine citare velis, plane hæreas.

Dum symptomata morbi pathognomonica in plerisq; historiis medicinæ domesticæ locum non inveniant, neque mirari convenit homines magni aliàs judicii & acuminis, tantum pretii uni domestico medicamento imponere, ut omnibus commendent, imo moleste seduli obtrudant. Nam si symptomata scirent eorumque in utroque casu rationem haberent, nullus dubito, quin abstinerent immeritis encomiis, parcerentque civibus. Novi virum magnæ dignitatis, qui ubicunque de domesticis sermo incideret, firmissime asseverabat, contra omnem phthisin pulmonalem securum haberi remedium in duobus tribusve cochlearibus spiritus vini Gallici, quovis mane sumtis. Viderat sine dubio aliquos dicto medicamine sanitati restitutos, qui post insigne digestionis vitium, sensum gravativum ventriculi, nauseam denique, tussi infestabantur sicca initio, humida tandem, diutina ac molesta, h. e. tussi, quæ omnibus signis stomachalem referebat, vel stomachico-pectoralem, cum notabili habitus corporis & virium decremento. In hac tussis specie observarunt Medici, prodesse spiritum vini Gallicum ad duo vel tria cochlearia tempore vespertino. Conf. *Junck. Consp. Medic. Tab. de tussi.* In vera autem phthisi pulmonali seu exulceratione pulmonis, aut in stadiis ad hanc proximis, vix unquam cum fructu adhibetur. Nocet spiritus vini usurpatus contra phthisicam tus-

ſim; non vero plane damnandus, ſi dependeat morbus a ſtomachi cruditatibus.

§. 8.

Deſidero etiam in hiſtoria medicamenti domeſtici, & ſummo jure refero inter facti circumſtantias, quas attendere debet, qui ad experientiam provocat §. 4. accuratam deſcriptionem medicamenti, præparationis modum, methodumque exhibendi. Sic enim facilis erit experimenti repetitio, non difficile judicium de medicamenti efficacia, & ſpes non dubia incrementi doctrinæ hujus longe utiliſſimæ.

Prolixe deberem inculcare hæc omnia, quorum neglectus mirum quantum retardaverit Medicinam domeſticam. Sed exemplis contentus ero. Petroſelinum herba eſt oculis amica & ophtalmica, ſi ſola uſurpetur; quod ſi vero aliis intermiſceatur, intenſiores dolores & inflammationem concitat, ſive interne ſive externe adhibita, referente Boylæo de *util. Phil. exp.* Si Aſparagi nondum prodierint, toti albi ſunt & fœtentem reddunt urinam cum ſtranguria; ſi vero ſurculus abſcindatur, jamjam in ramos abiturus, Gallorum more, nec ab eſu fœtet urina neq; movetur ſtranguria *Bœrh. Hiſtor. pl. p. m. 504.* Hæret plantarum medicata vis aliquando in ſemine, nonnunquam in floribus, ſæpe in foliis, non raro in cortice & ipſo caudice, plurimum in radice. Sic fruſtra quærere poteris in floribus, quæ invenerunt alii in radice. Expetis ſpirituoſum & fragrans plantæ principium, id dabit infuſum, aqua deſtillata & oleum, quod una cum aqua aſcendit; deſideras ſaponaceum & ſalinum, id decoctum ejuſdem præbebit. Eorum vero, quæ ad diætam

ægri

ægri pertinent, magnam habendam esse rationem, omnes uno ore confitentur. Alimenta & potus, somnus & vigiliæ, motus & quies multum ad rem faciunt. Et justa veterum laus est, quod omnem moverint lapidem, ne quid horum curationis intentioni deesset.

§. 9.

Atque ut pateat in historia medicamenti domestici, auctorem ea tantum ab experimento inferre, quæ vere seqvuntur §. 4., & curationem certe competere laudato medicamento, nec alii; fiat mentio temporis, quo porrigebatur, morbi statûs, & in acutis quidem dierum ab initio ingruentis morbi, remissionum & exacerbationum in acutis & chronicis, evacuationum imprimis, & si fieri possit, qualis pulsus, lingva & urina.

Medicamenta sunt instrumenta, quæ per experientiam inveniuntur apta dirigendis viribus corporis humani ad sanitatem §. 1. Constat vero aliquando vires corporis humani sponte dirigi ad sanitatem, absque auxilio medicamentorum; ne itaque, quæ naturæ solius sunt (naturæ vocabulo intelligo effectus ex mechanismo corporis humani resultantes), imputentur arti, seu medicamentis domesticis in hoc casu, caveat necessum est, quicunque historiam medicamenti domestici communicat. Id vero fieri potest, si prædictas adferat circumstantias, & judicium relinqvat peritis. Sed hoc loco taxandus est multorum error circa vires medicamentorum in genere & domesticorum in specie. Sunt enim, qui medicamentis nihil omnino tribuunt, dicentes naturam solam totam

tam rem absolvere ubivis, nec opus esse medicamentis. Sunt qui naturæ abjudicantes virtutem & efficaciam omnem, morborum sanationem unice deberi asserunt exhibitis medicamentis. Hi in duo extrema incidunt. Nam quamvis naturæ auxilio & viribus corporis semper opus habeat Medicus, §. 1. & quamvis morbi dentur, quos ut experientia docet, natura sola sanat, quales in primis febres ardentes, catarrhales, pleuritides, peripneumoniæ; evincit tamen eadem experientia, quod medicamenta, si a prudenti medico porrigantur, non tantum in dictis morbis naturæ sociam operam præbeant ad scopum suum citius tutiusque obtinendum, sed etiam multos morbos superent, quos natura sibi relicta tantum abest, ut expugnaret, ut potius illis magis magisque succumberet. Tales sunt scorbutus, phthisis, inveterata epilepsia, hydrops fere omnis, pathemata a lumbricis excitata, apoplexia, lues venerea. In hisce quidem morbis aliisque multis passionibus chronicis, ea medicamenta, quæ optatam restituunt ægro sanitatem, merito curationis laudem reportant, nunquam a natura dubiam reddendam. Interim morbi rationem, qua remissiones & evacuationes desideramus, ne ulla relinquatur dubitandi ansa de efficacia medicamenti, præcipue cum in quibusdam chronicis laus sua maneat naturam, & constet enumeratos aliquando si leviores, mota quacunque evacuatione salutari solutos fuisse. Magnam virtutem tribuebat Wedelius radici Telephii seu Crassulæ majoris, appensæ inter scapulas in Hæmorrhoidibus cæcis & dolentibus, vide *Barth. A. M. H.* sed in iisdem Actis legitur ab alio observatum, quod vix succedat experimentum, nisi alvus laxa servetur. Mutationes morborum aliquando a caussis externis & fortuitis de-

pen-

pendent, nec medicamentis imputari poſſunt, niſi ut Hiſpanus quidam tribui volebat a ſe datis pharmacis, ruptam feliciter pectoris vomicam ſub ingenti conſternatione, multisque angoribus, quos mula Hiſpani, ipſo inſcio, ægro faceſſerat irrepens in cubile miſeri & jamjam agonizantis. Vide *Bohnii Offic. Med. dupl. p. m. 24.*

In acutorum hiſtoriis, ſolliciti ſumus de diebus criticis & tempore, quo laudatum medicamentum propinabatur, ut conſtet, quibus maxime natura adjuta ſit, quoque ordine exhibenda, dum repetitur experimentum.

De efficacia laudati medicamenti, maxima dubitandi ratio eſt, ſi medicamentis temere & multoties variatis aggrediamur morbum. Sæpe enim neſcit acutiſſimus, cui laudem deferat curationis. Unde recte reſpondent aliquando ruſtici, de medicamento domeſtico rogati, quod morbum expugnaverit: *Wi fräſtade alt hwad folket ſade, och är owiſſt hwilketdera halp.* Utplurimum vero celebre evadit medicamentum noviſſime exhibitum, quippe ipſi omnem gloriam curationis adſcribere ſolent; ſicut non raro omnem reſtitutæ valetudinis laudem reportare ſolet medicaſter, qui ultimo ad ægrum vocatur, licet Medicus potiora jecerit curationis fundamenta. In quo quidem caſu, tolerabilior eſſet conditio Medici meliora meriti, ſi talis fortunæ filius cum illo apud *Hildanum*, Medico, cui honores & præmia jure debebantur, acclamaret: Ecce Domine Doctor, Tu ſementem feciſti, ego meſſem.

§. 10.

Ac ne qua circumſtantia, quæ vel lynceos oculos aliquando fugere poteſt, omiſſa reddat to-

tam rem irritam, opus eſt teſtetur repetiti experimenti ſucceſſus, experimentatorem diligenter ad factum attendiſſe, quod requirebatur §. 4. Adeoque non communicetur medicamentum domeſticum cum publico, niſi experimentis repetitis probatum.

Poſtulato de repetendis experimentis non raro ſe ſatisfeciſſe gloriantur vulgares remediorum domeſticorum Indices. Certum eſt quod plurima ab aliis mutuati ſint; reliqua, quibus appenditur illud *Probatum eſt.*, ut hedera non vendibili vino, an una vel altera vice tentaverint, neſcio. Haud tamen requiro tot repetita experimenta, quot Honoratus Fabri ſcivit de uſu ſalubri corticis Chinæ. *Supra centenos*, inquit, *appellare poſſem, quibus ſalutaris fuit; & Em. Cardinalis de Lugo plus mille ſchedulas totidem pulveris, cum ſperato ac læto ſucceſſu exhibiti teſtimonia aſſervat.* Tr. 10. p. 482. Vellem meminiſſent omnes remediorum conſarcinatores eorum, quæ Schelhammer in notis ad *Conr. Intr. ad art. med.* de medicamentis in genere judicat, & nos ad domeſtica applicare poſſumus: *Satis ſuperque nobis eſt medicamentorum, ita ut laboremus ubertate, ſelectioni itaque ſtudendum non ſimplici collectioni.*

§. 11.

Si docuerit experimentator in hiſtoria medicamenti domeſtici, ægri conſtitutionem, habitum & alias corporis conditiones §. 5. illa, quæ præcedebant morbum §. 6. phænomena & ſymptomata in primis pathognomonica §. 7. medicamentum, methodumque exhibendi §. 8. ſtatum morbi cum exhibere-

hiberetur §. 9. si sæpius experimentum repetierit §. 10.; attendit utique ad factum, factique omnes circumstantias, adeoque ad experientiam suam provocare potest §. 4, & tradidisse dicendus est medicamentum domesticum §. 1.

In ipsa pertractatione hujus Capitis egi de inveniendis medicamentis domesticis, & regulas tradidi ex natura experientiæ. Cum vero inventa medicamenta domestica totidem sint historiæ, quas auctor & experimentator sibi ipsi initio texit; visus mihi sum commode tradere posse simul cum inveniendi methodo ipsa requisita historiarum, quæ cum aliis communicantur. In hac paragrapho ostendo coronidis loco id demum medicamentum domesticum dici posse, cujus historia secundum regulas datas traditur. Hisce jam liceat sequentia subnectere

COROLLARIA.

I. Quod non vulgaris ingenii res sit tradere veram historiam medicamenti domestici. Mirum est, quantæ rem difficultatis sentiant, si quos ex plebe rogaveris de morbo, quocum conflictantur, & de adhibita medicina. Nisi formatis quæstionibus, ut Ariadnæo filo eis subvenires, nunquam credo ex labyrintho illo evaderent; adeo novissima primis confundunt & obliviscuntur circumstantiarum, quæ maxime ad rem, in aliis verbosi nimis. Requiro in experimentatore scientiam cum pari prudentia conjunctam, ut naturæ & artis facta sollicite observare, & perspicue aliis exponere queat.

II. Raræ sunt medicamentorum domesticorum historiæ, quæ requisitis §. 11. satisfaciunt; pauca itaq; habentur medicamenta domestica re & meritis, quamvis nomine multa. Evolve nostros vulgares indices, pro-

missis quidem lætaberis, facilemque malis haberi medelam credes, sed mox dolebis omissas esse circumstantias, quæ rem maxime variant, ut plane nescias, an spe successûs, vel damni periculo tentari queant. Multi tamen curantur, dicis, medicamentis domesticis, qualia jam circumferuntur. Fateor, & persvasus sum plures longe iisdem curari posse, si cum debitis cautelis adhiberentur. Jam vero, si de curatorum numero excludantur, quos natura sola, aut commoda diæta cum V. sectione sanant, aut qui post breves inducias graviora patiuntur, pauci supererunt. Exempla sanatorum diligenter notamus, eorum vero, qui male habuerunt, brevi obliviscimur. Satis tamen multa reperiuntur in scriptis medicorum. Sequentia possunt nostris hominibus usui esse. Dederat circumforaneus puero icterico septem vel octo insecta, quæ capilli maxime tegunt, devoranda. Disparet morbus, in ejus vero locum succedit pallor summus, appetitus caninus & insignis Atrophia, mors denique. In mortui ventriculo, sectione instituta, obtulit sese pediculorum monstrosæ magnitudinis in unum conglobatorum colonia, qui natales debuerant assumtis, & misero tot lacrymas moverant. V. Th. Bartholini *A. M. H. V. III. p. 168.* Scio esse, quos vini potus liberavit a febri intermittente, alios vero absterreant verba eximii nostri Lindestolpe in Tr. de cortice Kinkina p. 28. *Thet wet jag, at en wacker Student i Upsala 1704 wille dricka bort Frossan med Portugis Win, men fans om morgonen död. En annan i Stockholm försökte thet samma med Rhenst Win, men fick en hetsig Feber therpå, och stor förstoppelse.* De quartanario, qui dum potu liberali spiritus vini abigere volebat febrim, mortuus concidebat, refert ex Fernelio Hoffmannus. At multa, inquis, sympathetica adhiberi possunt sine periculo. Concedo ita fieri, dum vero in istis dubiis occupamur, solet elabi temporis punctum, in quo justa medicina

dicina valet. Quod de ſpectrorum hiſtoriis ſenſit olim illuſtris Pufendorfius, ſentiendum puto de hiſtoriis curationum per Sympathiam: Non omnibus facile fidem habendam, neque negandas omnes. Multas fortiori tribuo imaginationi, plures malis de effectu medelæ conclusionibus. Sic vidit Celeberr. Hoffmannus non modo iis ſudorem moveri, quorum urinam coxerat cum pulvere famigeratiſſimo ex Vitriolo, Sale communi & Sulphure; ſed iis etjam, qui cum ſua urina inſtitui opinabantur experimentum. V. *Diſſ. de cognoſc. Medic. efficacia.*

III. Tum demum emerget Medicina domeſtica ex difficultatibus illis, quæ undique premunt:

1. Quando innoteſcunt omnibus regulæ, quarum obſervatio neceſſaria eſt in inveniendis & communicandis medicamentis domeſticis; ac tollitur præjudicium, ineſſe medicamentis vim abſolutam edomandi hunc vel illum morbum:

2. Quando in patria noſtra cariſſima Viri probatæ fidei & doctrinæ, Medici in primis, colligunt medicamentorum domeſticorum hiſtorias ad normam adæquatæ experientiæ, eas cum Publico communicant novisq; locupletant inventis. Initium fecit Ampliſſ. atq; Experientiſſ. Medicus Ord. S. R. M. & Medicinæ Profesſor Nicolaus Roſén, idem optimus Theoreticus & feliciſſimus Practicus, in adjectis ad Calendaria obſervationibus de medelis domeſticis. Ut opus cœptum continuet Nob. Vir, optant quicunque patriæ amore tenentur.

3. Quando res naturales patriæ & indigenas ex triplici naturæ regno plenius deſcribunt viri curioſi & docti, & juventus in inferioribus ſcholis eruditur nominibus plantarum, quæ frequentiſſimæ ſunt. Sic enim ſentiret Materia Medica incrementa longe uberrima, & confuſiones ex falſis nominibus oriundæ poſſent vitari. Hucusque minimè ſatisfactum eſt iis, quæ poſtulabat §. 8. deſideramus

ſæpe deſcriptionem medicamenti domeſtici accuratam, qua nomen, figuram & eſſentiales characteres. Ut vero ad hanc rem qualemcunque ſymbolam contuliſſe videar, dabo heic figuram & deſcriptionem Lichenis, qui multis noſtrûm in uſu eſt, ut medicamentum domeſticum contra Phthiſin pulmonalem. Non in omnibus innotuit provinciis, neque ſcriptores Medicinæ domeſticæ illius mentionem fecerunt, quantum ego ſcio. Unicus eſt D. D. Linnæus, Clariſſimus noſtri ſeculi Botanicus, qui de ipſius uſu in Flora Lapponica commentatur:

Lichen foliis oblongis laciniatis, marginibus conniventibus, ciliatis. Fl. L. Muſcus catharticus *Act. Hafn.* 1671. Muſcus in Islandia purgans *Sibbald. hiſt. nat. Scot. p. 39.* Muſcus Islandicus purgans. Muſcus eſculentus.

Creſcit in ſylvis ſiccioribus rectaque maximam partem enaſcitur ex terra, ramoſus, dextro latere viridis ſeu ex virore glaucus, ſiniſtro albus, cartilaginoſus præterea & membranoſus, lato ungue vix latior, ſed

in longum varie proſerpens, coſtis hinc inde ſpinoſis horridulus; extremæ partes aſperſæ maculis rubris, vel ex rubro ferrugineis, quæ præcipiti autumno evaneſcunt. Confer l. c. ex *A. M. Haffn.* & Breinium in *Eph. Med. Phyſ. 1672. p. 439*, cui figuram debeo.

Primus hunc protraxit in lucem Borrichius, eumque ex Islandia deferri tradidit, ubi a colonis primo vere adhibetur

hibetur ut purgans, reliquo æstatis comminutus in farinam admiscetur pulmentariis. Eodem fere tempore laudat eum Breinius in fracturis crurum, coctum cum cerevisia Gedanensi, additis radicibus Consolidæ majoris, in ungventum. Quod suspicatur de virtute ejus antiphthisica & pectorali, id jam quidem plures Fahlunæ & in Vermelandia expertos audio. Est saporis amaricantis, si vel integrum annum asservetur. Diversæ præparandi rationes in eo conveniunt, quod eluatur & separetur amarities illa, in qua sine dubio vis purgans residet; ac deinde cum lacte caprino coquatur. Debentur vires pectorales mucilagini, quæ ipsi copiosa inest. Ejus quinque manipuli cocti cum aqua per quatuor horas, dabant mihi Decocti colati uncias fere novem, quæ mox abibant in mucilaginem spissam satis, amari saporis. Accuratas hujus medicamenti historias non habeo, adeoque plura de eo referre nequeo.

CAPUT SECUNDUM.

De *Medicamentis Domesticis in Dysenteria.*

§. I.

ANnus erat MDCCXXXIX, & mensis Sept. cum Suderhamniæ Helsingorum grassaretur Dysenteria (*Blodsót*, *Rœdsót*), ex intestinorum torsione & doloribus cruentaque alvi dejectione, facile cognoscenda.

Vetus est observatio, quod Dysenteriæ potissimum invadant æstate ad finem properante, vel ineunte autumno. Primum impetum sustinuit Suderhamnia; Mox adjacentes parœciæ Norala & Söderala senserunt. In reliquis parœciis Helsingiæ Australis Hanabo, Båldnås,

Skog;

Skog &c. vagatum est dirum malum hisce duobus annis, multamque stragem fecit. Possent tandem hujusmodi morbi epidemii & prædici & averti, si haberentur eorum historiæ accuratæ, multis annis collectæ.

§. 2.

Situm est oppidum nostrum in humili & palustri loco, atque ita quidem ad radices duorum montium, ut a Borea & Subsolano undique perflari possit. Ceterum variabant maxime tempestates mense Augusto dicti anni. Diurnos calores nocturna frigora excipiebant, utrisque interponebantur frequentes pluviæ.

Hujusmodi situs & tempestas favent Dysenteriis. V. *Hoffm. Med. Syst. P. III. S. II. C. 7.* In parœcia Båldnæs, quæ distat quatuor milliaribus Suderhamniâ, illi in primis pagi mulctabantur diro hoc morbo, qui sunt in solo palustri, subhumido, & ad fluvios siti, ut ex literis, inde ad me missis, video.

§. 3.

Forté eodem tempore venerat quidam Dysentericus Holmiâ. Hic ex navi, qua vectus erat, in oppidum exponitur. Paucis interjectis diebus, ægrotant multi ex familia domus, in qua decumbebat, eodem morbo; mox latius tracta contagione, alii plures passim in oppido. Observabam quod sævus hic morbus plurimum pueros intra octavum & decimum quartum ætatis annum infestaret: neque tamen parcebat florenti ætati utriusque sexus, aut ætate firmatis. Erant tamen omnes fere ex plebe & ultimæ sortis hominibus; multi autem, in quos nulla suspicio cadere potuit contracti mali ex esu fructus horræi, immaturi. Exci-

Excitasse videtur Dysentericus ille gliscentes mali scintillas, ut in luculentum ignem erumperent. Non tamen nego, quin sponte potuissent concipere malum prædispositi, quocunque diætæ vitio interveniente. Hinc est, quod illos maxime feriret morbus, qui aëris injuriis corpora objicere necessum habebant, assiduis puta imbribus, diurno æstui, nocturnoque frigori, quibus transpiratio sufflaminatur, & humores a corporis peripheria introrsum vertuntur. Pueri cruditatibus & acrimoniis acidis obnoxii sunt, ob debilem in illa ætate digestionis officinam.

§. 4.

Morbus ipse procedebat solitis phænomenis. Incipiebat Diarrhœa, hanc citius vel tardius sequebantur horror & rigor, febris, intestinorum tormina, & molestissimus sensus viscerum quasi descendentium, dolores in quibusdam circa umbilicum solum, in pluribus ad hypochondrium utrumque extensi, cum frequentissimis dejectionibus materiæ pinguis, mucido - cruentæ, & doloroso desidendi conatu seu tenesmo. Aderat calor, sitis, rubor faciei & virium summa prostratio.

Erant, qui diebus novem, immo quatuordecim conflictabantur cum alvi fluxu, doloroso quidem, sed non cruento, & tolerabili, ut lecto abstinere possent.

§. 5.

Concludebam ab iis, quæ præcesserant §§. 2,3, & a phænomenis morbi §. 4., deponi ex sanguinea massa in canalem intestinorum materiam quandam serosam, mucescentem, coalitam cum particulis heterogeneis, acribus, in lentum ac causti-

cum magma; ſub hac vero ſegregatione, & ab illa ipſa materia vellicari ſenſibiles inteſtinorum tunicas, & proritari ad torminoſas conſtrictiones: ad curationem itaque requiri *temperantia & evacuantia* materiam acrem. *ſopientia* ſpaſmos inteſtinorum, *corroborantia* denique debilitata, aut alio modo læſa inteſtina.

§. 6.

Ut dicta §. 5. obtinerem, ſvadebam initio morbi ſerum lactis copioſe hauriendum, & interdum decoctum tenue hordei, aut juſculum pulli gallinacei, pauxillo nitri adjecto. Interponebam pulveres ex teſtis ovorum, conchis & nitri dimidia reliquorum parte, usque dum febris levaretur. Aliquando addidi potui prædicto vitellum ovi bene conquaſſatum. Dum malum intra diarrhœam ſubſiſteret, propinavi radicis Rhei drachmam ſemis & Corticum Cinnamomi ſcrupulum dimidium. Ut pedes & corpus a frigore ſervarent, ante omnia monui.

Commendatiſſimum eſt ſerum lactis in hoc morbo, inde uſque a magni Sydenhamii temporibus, qui multus eſt in ejus laudibus V. *Op. Sydenhamii.* Bagliv, lumen illud Medicorum, quos Italia genuit, vocat *fere ſpecificum* in Dyſenteria. Quod non aliena a veritate dixerint, ipſe expertum habeo.

Quid de Ipecacuanha, famoſiſſimo aliorum antidyſenterico, teneant noſtri Medici, non legi. Mihi occaſio fuit unica vice illam adhibendi, non ſine ſucceſſu optato. En morbi & curationis hiſtoriam. Vir 45 annorum, conſtitutionis debilioris, laboribus tamen exercitus

ercitus, cum in marinis juxta Suderhamniam commoraretur oris, lignationis caussa, afficitur Diarrhœa, quam post dies paucos comitari incipiunt tormina tendentia ex umbilico deorsum ad utrumque hypochondrium. Febrilis calor & ingens sitis infestabant, posteroque mane excrementa cruore mista. Hora A. M. IX. propinavi scrupulum unum Ipecacuanhæ in sero lactis, potumque ejusdem seri, dum vomitus instaret, injunxi. Non diu post assumtum pulverem sentiebat levari dolores. Exantlatis vomitionum laboribus dedi eadem vespera Laudani Liqv. Sydenh. gtt. sex in aqua destill. Lil. convallium. Æger convalescit, & proprio ausu sequenti die exit, suisque vacat negotiis.

Ut habeamus tandem verum hujus radicis succedaneum, colligenda sunt ex indigenis ea omnia, quæ vi pollent emesin movendi. In hunc censum venit Muscus ille, quem *Exper. D. D. C. Linnæus* vocat

Lycopodium caule erecto dichotomo Fl. Lap.

Helsingis audit *Lumbrik*. Describunt, nisi valde fallor, Curiosi Germaniæ hunc muscum in *Obs. 149. Anni 4. & 5.* sub nomine Selaginis tertiæ *Thalii*, & referunt quod vomitum cieat vehementissimum, corpusque variis exoneret humoribus. Ejus decoctum a rusticis adhiberi dicit D. Doct. Linnæus l. c. contra phthiriasin pecudum, & interne aliquando usurpari ad vomitum hominibus excitandum, in parca dosi. Eundem hunc muscum colligunt in Helsingia multi ex vulgo, & in forma Decocti propinant laborantibus febri intermittente, non sine fructu; sæpe tamen in tanta dosi, ut anxietates seqvantur summæ, & purgatio supra infraq; periculi plena. Novi datum esse in magna copia feminæ, quæ quartana diuturna laborabat, & tantam inde ortam hyperemesin ac catharsin, ut de ea omnes actum esse

D 2 crede-

crederent. Interea febris remisit, & ægra convaluit. Tantum usum ex modica ipsius dosi exspectamus merito, quantum periculi ex immodica. Digna itaque res esset inquisitione, in quo præcipue vis hujus musci emetica consistat, quomodo præparari, & secure dari possit. Exiguus est numerus Emeticorum, quæ patria tellus fert; auctum vero desiderat Medicina domestica. En musci nostri descriptionem & figuram.

Ex una radice fibrosa, nigricante surgit caulibus aliquot crassis, plerumque recurvis, in quorum ambitu disponuntur folia creberrima, tenuia, e saturo virore splendentia, acuta veluti Juniperina. Semen, quo propagetur, nullum deprehenditur, ejus vero loco latent in foliorum alis capsulæ sublutææ, reniformes, quæ maturitate sua per dorsum dehiscunt pulveremq; luteum spargunt. Ab aliis congeneribus differt caulibus bifidis, qui rursus in binos, rarius in ternos subdividuntur ramulos. Confer Dillenii N. P. G. & Scheuch. alp. p. 39. T. 6. unde desumta est nostra figura.

§. 7.

Devicto magnam partem febrili æstu, §. 6. dedi seminum Papaveris albi drachmas duas, Nitri scrupulum unum & Camphoræ grana octo; ex quibus in pulverem redactis, sumendam jussi portionem æqualem quater omni die. Profuit quoque

Cam-

Camphora ad scrupul. dimid. soluta in Olei lini non rancidi Uncia una, & tribus vicibus propinata in comodo jusculo. In paucis casibus necessum habui confugere ad Laudanum liquidum Sydenhamii. Exterius abdomini applicari jussi chartam emporeticam in spiritu vini Camphorato madefactam.

Video jam laudari in Hist. morb. Vr. 1699. spiritum vini camphoratum in eodem casu: *Lintea spir. vini Camphorato imbuta & abdomini singulis duabus horis imposita, acerbissimos cruciatus egregie mitigaverunt.*

Plur. Reverendus & Præclariss. D. Mag. Ol. Broman, Hudigswaldensium Præpositus, sibi non grave duxit, pro illo, quo erga patriam fertur amore, per literas mihi transmittere excerpta ex Tractatu, quem prælo paratum habet, de remediis domesticis ab ipso probatis in Helsingia, sub titulo: *Æsculapius Helsingicus, eller efter Dr. O. Rudb. ordatyde, Askelabben* ... Commendat in Dysenteria scopo laxandi, Pilulas ex candida & stillante resina, quæ deprehenditur in truncis abietum, cum finduntur; scopo adstringendi, Decocta ex Elichryso, Bursa pastoris &c. Externe, balnea aquæ calefactæ ab immissis scoriis ferri. &c.

§. 8.

Ad alvi fluxum cohibendum, si persisteret, dedi pulveres Tormentillæ & Nucis moscatæ, in Electuarium redactos cum Theriacæ Venetæ pauxillo, Bolo cinerea Helsingorum & syrupo Myrtillorum nigrorum. Curationis finem feci essentia aromatica ex Cinnamomo, Mace & Radicibus Pimpinellæ in spiritu vini infusis.

Bolus Helsingorum cinerea, est ex Regno minerali terra, quæ lenissima sentitur digitis tractata, instar ma-

teriæ oleosæ linguæ adhæret, constans tenuibus laminis, quarum una videtur alteri superincumbere. Reperitur in Helsingia juxta Suderhamniam ad portas oppidi, quæ Occidentem spectant, & in Parœcia Niutånger. Est inter omnes bolos & terras sigillatas, quæ in communi usu habentur, mollissima & subtilissima. Injecta in vitrum aqua plenum mox fatiscit in pulverem tenuem; pluviis tacta deponit cinereum, & rubescentem induit colorem. An hæc est Humus conchacea, Helsingmylla, Linnæi *Syst. nat.* & unde constat, quod sit ex destructo animali conchæ lævis, oblongæ *ibm*?

§. 9.

Tenesmo molestissimo §. 4. opem tulit fotus ex decocto florum Chamomillæ & Sambuci in lacte.

Cum paginæ angustia impediat uberiorem dictorum expositionem, addam duas historias ægrotorum eodem hoc morbo, ex quibus patet, quantum damni ex adhibitis domesticis sine methodo ulla, sæpius oriatur:

Puella decem annorum queritur intestinorum tormina & alvi fluxum. Propinant parentes cerevisiam tenuem, cui inspersus pulvis Nucis Moscatæ. Omnia vero vomitu rejicit, qui violentior evadit sumto aceto cum pulvere Gallarum. Elapso in hoc statu nycthemero uno cum dimidio, dantur ad sistendos vomitus tres doses Theriacæ Venetæ. Supprimuntur vomitus, ægra vero taciturna jacet, ne verbulo quidem reddito ad quæstiones, de mali sede & violentia. Interea urget fluxus alvi mucido-cruentus, & cum primis diebus ipsa surgeret ad alvum reddendam, jam signo dato elevatur ab aliis, tandem inscia prodeunt excrementa. Quinto nycthemero placida morte exspirat.

Cum Dysenteria sæviret præterlapso anno MDCCXL mense Augusti in parœcia Mo Helsingorum, afficiebatur fœmina 59 annorum Diarrhœa, quam perpessa XIV. diebus, sumit metu Dysenteriæ lapidem calaminarem cum argilla fornacis pistorum (Bakugns-Ler) in lacte. Sublatus est alvi fluxus; verum post III. hebdomadas sensim intumescere cœpit abdomen, usquedum ægra lecto affigeretur. Hoc anno mense Januarii, ut ex literis inde ad me transmissis percepi, increverant abdomen & hypochondria in tumorem, qui minabatur rupturam omni momento, præcipue si cibum potumve sumsisset. Pauxillo seri lactis vivere cogitur. Anxietates præcordiorum queritur, & sensum arctæ fasciæ regioni pectoris injectæ.